

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 20.4.2005
KOM(2005) 152 galutinis

KOMISIJOS KOMUNIKATAS

**Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas:
sudaryti universitetams sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos
įgyvendinimo**

{SEC(2005) 518}

KOMISIJOS KOMUNIKATAS

Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas:

sudaryti universitetams sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo

„Europą nuo senų laikų įkvepia žinių troškimas. Tai padėjo mums apibrėžti savo tapatumą ir vertybes ir yra mūsų būsimo konkurencingumo varomoji jėga¹.“

1. UNIVERSITETAI VAIDINA LEMIAMĄ VAIDMENĮ SIEKiant LISABONOS TIKSLŲ

Per ateinančius 20 metų Europos ekonomikos modelis iš esmės pasikeis. Europos gamybinis pagrindas ir toliau mažės, augimas ir socialinė gerovė ateityje vis labiau priklausys nuo žinių panaudojimą skatinančių pramonės šakų ir paslaugų, ir vis didesniai skaičiui darbo vietų bus reikalingos aukštojo mokslo žinios. Tačiau Europos universitetai², būdami naujo, žiniomis paremto modelio kūrimo varikliais, neturi galimybių visapusiškai prisidėti prie atnaujintos Lisabonos strategijos.

Europa privalo stiprinti tris savo žinių trikampio polius: švietimą, tyrimus ir inovacijas. Universitetai vaidina esminį vaidmenį visose trijose srityse. Didesnės investicijos į universitetų atnaujinimą ir kokybę – tai tiesioginė investicija į Europos ir europiečių ateitį.

Šiame dokumente pateikiami būdai, kaip tai būtų galima pasiekti. Dokumentas buvo rengiamas konsultuojantis su suinteresuotomis šalimis, remiantis Komisijos 2003 m. komunikatu „Universitetų vaidmuo žinių Europoje“³, ir dėl tapo galimos dvi tolesnės veiklos kryptys:

- konsultacijų tyrimų klausimais rezultatai buvo analizuojami⁴ atsižvelgiant į dvi ataskaitas apie aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų ryšius⁵, kurios buvo svarstomos 2004 m. balandžio mėn. Lieže vykusioje konferencijoje⁶. Būsimame veiksmų plane dėl universitetuose atliekamų tyrimų (kuris yra glaudžiai susijęs su šiuo komunikatu) nagrinėjamas universitetuose atliekamų tyrimų aspektas;
- su aukštojo mokslo aspektais susiję rezultatai buvo analizuojami⁷ atsižvelgiant į darbo programą „Švietimas ir mokymas 2010“⁸ ir buvo svarstomi 2005 m. vasarį vykusioje konferencijoje „Dėl galimybių sudarymo Europos universitetams visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo“⁹;

¹ Lisabonos Strategijos vidurio laikotarpio peržiūra, KOM(2005) 24, 2005 m. vasario 2 d. (§ 3.3.2).

² Terminas „universitetai“ naudojamas visoms aukštojo mokslo įstaigoms pavadinti.

³ KOM(2003) 58, 2003 2 5.

⁴ http://europe.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/univ_outcome_consult_en.pdf

⁵ Iš STRATA-ETAN ekspertų grupės, 2002 m. spalio mėn. ir 2003 m. lapkričio mėn.

⁶ http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/index_en.html

⁷ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/consultation_en.html

⁸ 2002 m. vasario 20 d. Tarybos dokumentas Nr. 6365/02.

⁹ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/lisbon_en.html

Komunikatas didžia dalimi remiasi konsultacinio proceso metu iškeltomis pagrindinėmis idėjomis, kurio metu buvo nustatyti trys pagrindiniai Europos aukštojo mokslo uždaviniai: pasiekti pasaulinio lygio kokybę, pagerinti valdymą ir didinti bei įvairinti finansavimą. Veiksmai, kurių siūloma imtis šiose srityse, atitinka subsidiarumo principą, kuriuo remiantis valstybės narės yra atsakingos už aukštojo mokslo organizavimą savo šalyse.

2. DIDĖJANTYS IŠŠŪKIAI

Šis skirsnis turėtų būti interpretuojamas neatsiejamai nuo Komisijos tarnybų darbo dokumento „Europos aukštasis mokslas pasaulyje“, kuris jį papildo atitinkamais statistiniais duomenimis ir rodikliais bei jų analize (daugiausia III skyriuje ir Priede, kuriame pateikiami statistiniai duomenys, 3, 4, 5 ir 8 lentelės).

2.1. Žmogiškasis kapitalas ir naujovių trūkumai

Trečiosios pakopos aukštojo mokslo siekimas

Nors nekyla abejonių dėl to, kad Europos visuomenė yra labai išsilavinusi, tik 21% ES darbingo amžiaus gyventojų yra įgiję trečiosios pakopos aukštąjį išsilavinimą, o tai yra žymiai mažiau, nei JAV (38 %), Kanadoje (43%) arba Japonijoje (36%), bei Pietų Korejoje (26%).

Aukštojo mokslo prieinamumas

Nors didžioji dalis europiečių mano, kad aukštasis mokslas užtikrina „visuomenės gerovę“, kitose pasaulio šalyse studijuoti trečiosios pakopos aukštojo mokslo įstaigose priimama daugiau studentų – daugiausia dėl žymiai didesnio privataus finansavimo. Pagal priimamų į aukštąsias mokyklas gyventojų skaičiaus vidurkį, kuris ES siekia 52%, ES šiek tiek lenkia Japoniją (49%), tačiau atsiliekia nuo Kanados (59%) ir dar labiau atsiliekia nuo JAV (81%) ir Pietų Korėjos (82%).

Mokslinių tyrimų vykdymas

Nors apskritai ES parengia daugiau diplomuotų specialistų mokslo ir technologijų srityse ir didesniai studentų skaičiui suteikia daktaro laipsnį, dirbančiųjų ir mokslo darbuotojų santykis yra lygus 1000:5,5, o tai yra kiek mažiau, lyginant su Kanada ir Pietų Korėja, tačiau žymiai mažiau, nei JAV (9,0) arba Japonijoje (9,7). Per du pastaruosius tyrimus buvo nustatyta, kad be kelių Didžiosios Britanijos universitetų, tarp dvidešimties geriausių pasaulio universitetų nėra nei vieno Europos Sąjungos universiteto, o taip pat jų nėra daug ir penkiasdešimties geriausių pasaulio universitetų sąraše¹⁰. Sparčiai besikuriantys universitetai Azijoje – tiek valstybiniai, tiek privatūs, taip pat meta iššūkį Europai bei JAV pagal mokslo ir inžinerijos doktorantų skaičių.¹¹

2.2. Kliūtys

Vienodumas

¹⁰ Šanchajaus Jiao Tong universiteto tyrimas, <http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm> ir 2004 m. lapkričio 5 d. „Times“ priede apie aukštąjį mokslą išspausdintas tyrimas.

¹¹ Tarptautinis priėmimo studijuoti aukštosiose mokylose tyrimas, JAV Aukštųjų mokyklų taryba, 2004 m. gruodžio mėn.

Daugelio nacionalinių sistemų vienodumo ir egalitarizmo tendencija užtikrina palyginti gerą, nors ir vienodą, universitetų kokybės vidurkį – bent jau akademinio požiūriu. Tačiau taip pat egzistuoja trūkumai dėl nepakankamo diferencijavimo. Dauguma universitetų siūlo tas pačias vieno dalyko programas bei tradicinius metodus, pritaikytus tai pačiai geriausių akademinio požiūriu besimokančiųjų grupei, o dėl to neatitinkantieji etaloninio pavyzdžio atsiduria užribyje. Be to, Europoje nėra daug pasaulinio lygio kompetencijos centrų, o universitetai nėra skatinami aiškinti Europoje ar už jos ribų apie jų konkrečią reikšmę besimokantiems ir visuomenei.

Izoliuotumas

Aukštasis mokslas Europoje yra labai nevienalytis ir skiriasi tarp šalių ir netgi šalių viduje, skiriasi taisyklės ir, savaime suprantama, kalbos. Kad aukštasis mokslas Europoje taptų populiarus tarp „mobilių“ studentų – šis privalumas buvo prarastas dešimtajame dešimtmetyje JAV naudai, reikia, kad jis taptų „suprantamesnis“ pasaulyje. Aukštasis mokslas taip pat yra didžia dalimi atskirtas nuo pramonės dėl riboto keitimosi žiniomis bei mobilumo. Todėl labai daug diplomuotų specialistų – netgi įgijusių aukščiausią mokslinį laipsnį – stokoja verslumo bei darbo rinkai reikalingų įgūdžių. Daugelis universitetų yra labai priklausomi nuo valstybės ir nėra tinkamai pasirengę pasaulinei konkurencijai dėl talentingiausių darbuotojų, pripažinimo ir išteklių.

Per didelis reguliavimas

Pernelyg didelis reguliavimas stabdo universitetų veiklos atnaujinimą bei veiksmingumą. Nacionaliniu lygiu nustatytos programos bei universitetų darbuotojų darbo taisyklės trukdo vykdyti mokymo programų reformas bei varžo tarpdiscipliniškumą. Nelanksčios priėmimo ir pripažinimo taisyklės sudaro kliūtis mokytis visą gyvenimą bei judėti. Dėl nepatrauklių sąlygų jauni talentingi žmonės skatinami kitur ieškoti greitesnio kelio į savarankiškumą bei geresnio atlyginimo. Detali *ex ante* kontrolė neleidžia universitetams greitai reaguoti į aplinkui vykstančius pokyčius. Kai pokyčiai visuomet įgyvendinami priėmus įstatymus, reformų negali būti daug, jos trikdo normalią veiklą ir yra vienodos.

Per mažas finansavimas

Universitetams labai trūksta dvejopo pobūdžio investicijų į žinių sektorių:

- moksliniams tyrimams ES šalių išlaidos sudaro 1,9% BVP, o JAV, Japonija ir Pietų Korėja išleidžia beveik 3% dėl žymiai didesnių pramonės įmonių investicijų į mokslinius tyrimus;
- aukštajam mokslui ES šalys vidutiniškai išleidžia 1,1% BVP, o tai yra tiek pat, kiek Japonija, tačiau žymiai mažiau nei Kanada (2,5%), JAV (2,7%) ir Pietų Korėja (2,7%). Tai iš esmės lemia žymiai mažesnės Europos pramonės įmonių ir namų ūkių investicijos. Norint pasivyti JAV, Europoje reikėtų aukštajam mokslui papildomai kiekvienais metais skirti 150 milijardų eurų.¹²

Politiniu požiūriu, per mažas finansavimas ir priklausomumas nuo valstybės finansavimo lemia ne vien nepriteklių aukštojo mokslo sektoriuje. Atskirose šalyse pasekmės yra skirtingos, pradedant nedideliu priimamų studentų skaičiumi ir baigiant paklausos

¹² Komisijos tarnybų darbo dokumentas, § 44.

nepatenkinimu, studentai neparengiami Europos darbo rinkai, nedidelis darbo vietų skaičius dėstytojams/mokslo darbuotojams arba sunku pritraukti ir išlaikyti talentingiausius darbuotojus.

3. PAGRINDINĖ ATNAUJINIMO DARBOTVARKĖ: PATRAUKLUMAS, VALDYMAS, FINANSAVIMAS

Aukščiau išvardintos kliūtys yra daugiau ar mažiau būdingos atskiroms valstybėms narėms, tačiau ES yra nepaprastai svarbu, kad jas įveiktų visos šalys. Konsultacijų procesas parodė, jog egzistuoja sprendimai ir reikia veikti trimis kryptimis.

3.1. Patrauklumas: kokybės ir kompetencijos būtinybė

Siekiant aukštesnės kokybės ir didesnio patrauklumo, universitetuose reikalingos esminės permainos. Įgyvendinantiems pokyčius universitetuose reikalinga konkreti aplinkinių parama (taip pat finansavimas). Universitetai, kuriems nepavyko imtis pokyčių - dėl motyvacijos stygiaus, nesugebėjimo juos vykdyti arba dėl nepakankamų išteklių – ateityje turės įveikti dar didesnę kliūtį, kurios nepavyks apeiti ir jų rengiamiems diplomotams specialistams bei šalims.

3.1.1. Kokybės ir kompetencijos diferencijavimas

Visų Europos intelektinių išteklių sutelkimas ir jų pritaikymas ekonomikos bei visuomenės reikmėms pareikalaus didesnės nei ligi šiol tikslinių grupių, mokymo metodų, priėmimo ir baigimo balų įvairovės bei įvairių disciplinų ir gebėjimų derinimo mokymo programose, t. t.

Pasiekti aukštą kokybę galima turint visuotinius „aukščiausio lygio kompetencijos principus“ konkrečioje srityje. Aukščiausio lygio kompetencija nėra ilgalaikis pasiekimas: ją reikia nuolatos tobulinti. Kompetencija gali būti vos keliuose universitetuose, tačiau daug dažniau pasitaiko, kad ji egzistuoja atskiruose fakultetuose ar grupėse. Mokslinių tyrimų (kaip ir kitos veiklos) pobūdis ir intensyvumas ryškiai skiriasi tarp šalių, institucijų ir atskirų universitetų. Kiekvienas universitetas turi išnaudoti visas galimybes, atsižvelgdamas į savo privalumus ir prioritetus, ir todėl turi sugebėti nustatyti prioritetus ir sutelkti pastangas jiems pasiekti.

Todėl reikia sutelkti lėšas ir jas skirti net tik centrams ir tinklams, kurie jau yra puikūs (kurioje nors konkrečioje mokslinių tyrimų, mokymo ar visuomenės paslaugų srityje), bet ir tiems centrams ir tinklams, kurie potencialiai gali pasiekti aukštą lygį ir mesti iššūkį pritaikantiems lyderiams.

3.1.2. Aplinkybės, padedančios didinti patrauklumą besimokantiejiems

Didesnis mokymo/mokymosi lankstumas ir atvirumas visuomenei

Kad universitetai taptų patrauklesniais vietos ir pasaulio mastu, reikalinga nuodugniai peržiūrėti mokymo programas – ne tik siekiant užtikrinti aukšto lygio mokymo turinį, bet ir atsiliepti į besikeičiančius darbo rinkos poreikius. Absolventų integravimas į profesinį gyvenimą, o taip pat ir į visuomenę, yra viena iš svarbiausių aukštojo mokslo pareigų. Mokymasis, be specialybės žinių, turi apimti tarpusavyje suderinamus skirtingus įgūdžius (pavyzdžiui, darbas komandoje ir verslumas). Reikia stiprinti Europos ir tarpdalykinius aspektus. Reikėtų maksimaliai pasinaudoti IRT (Informacijos ir ryšių technologijų) teikiamomis mokymo/mokymosi, taip pat mokymosi visą gyvenimą, galimybėmis. Atskyrus

bakalauro ir magistro studijas, galimi įvairesni programų profiliai ir mokymosi metodai (pvz., mokslo tyrimais paremtas mokymasis ir IRT naudojimas).

Didesnis prieinamumas

Atsižvelgiant į naujas besimokančiųjų kategorijas, didesnę programų įvairovę bei judėjimą Europoje, vis didesnę svarbą įgyja orientavimas ir konsultavimas (prieš pradedant studijuoti aukštojoje mokykloje ir studijų laikotarpiu), lanksti priėmimo politika bei individualizuoti mokymosi kursai. Tai svarbiausi veiksniai, atveriantys galimybes priimti į aukštojo mokslo įstaigas daugiau studentų, padedantys studentams jausti didesnę pareigą mokytis, bei gerinantys pasiekimus bei produktyvumą, nepriklausomai nuo to, ar priėmimas vykdomas konkurso keliu, ar ne. Kad universitetai būtų patrauklūs ir prieinami pakankamai plačiam besimokančiųjų ratui, svarbu turėti dotacijų/paskolų sistemas, prieinamus būstus bei galimybę dirbti ne pilną darbo dieną arba asistentais – tokiu būdu būtų išardytas ryšys tarp socialinės kilmės ir išsilavinimo lygio.

Geresnis informavimas

Nors akademinė bendruomenė linkusi manyti, kad aukšta kokybė jau yra reklama, patrauklumas priklauso nuo supratimo. Nuoseklios mokslo laipsnių, EKPS (Europos kreditų perkėlimo sistema) kreditų, diplomų priedų ir patikimų kokybės antspaudų struktūros sukūrimas paspartins Europos mokslo laipsnių pripažinimą. Tačiau to nepakaks: universitetams reikia geriau informuoti visuomenę apie jų kuriamas vertybes bei daugiau investuoti į tai, kad apie jų buvimą būtų žinoma tiek šalyje, tiek užsienyje. Ne visi universitetai tam yra pasirengę.

3.1.3. Veiksniai žmogiškiesiems ištekliams stiprinti

Žmogiškieji ištekliai iš esmės lemia aukštojo mokslo ir tyrimų kokybę. Todėl universitetai turi stengtis kokybiškai ir kiekybiškai stiprinti savo žmogiškąjį potencialą, pritraukiant, ugdant ir išlaikant talentingiausius darbuotojus jų dėstymo/mokslinių tyrimų vykdymo karjeros metu. Kompetencija gali atsirasti palankioje profesinėje aplinkoje, kur egzistuoja atviros, skaidrios ir konkurencingos procedūros. Laisvos darbo vietos, bent jau rektoriams, dekanams, profesoriams ir mokslo darbuotojams, turėtų būtų skelbiamos viešai, ir esant galimybei tarptautiniu mastu. Mokslo darbuotojai turėtų būti laikomi profesionalais nuo jų karjeros pradžios¹³. Turėtų būti skatinamas fizinis ir virtualus mobilumas (tiek tarp valstybių, tiek tarp universitetų ir pramonės įmonių) bei naujovės ir už jas turėtų būti atlyginama, jei tai yra naudinga universitetams¹⁴. Tai kompensuotų kokybę ir visų užduočių įvykdymas, taip pat universitetai gautų dalį mokslinių tyrimų sutartyse numatytų pajamų, konsultacijas, patentus, ir t.t. Ilgainiui šios priemonės sustiprintų pasaulinio lygio kompetenciją Europos universitetuose ir tokiu būdu sumažintų atotrūkį, dėl kurio Europos universitetai yra ne tokie patrauklūs, lyginant su kitais pasaulio regionais; tai būtų naudinga visai Europai – būtų parengiami aukštos kvalifikacijos specialistai, kurie galėtų vykti arba grįžti į regioninius universitetus tiek iš karto, tiek vėlesniame jų karjeros etape.

3.1.4. Siekiant įvairovės, aukštąjį mokslą reikia organizuoti Europos lygiu

Aukštasis mokslas Europoje yra ir turi likti įvairus kalbų, kultūros, sistemų ir tradicijų požiūriu. Tuo pačiu metu būtinas skirtingų nacionalinių teisės aktų suderinamumas, siekiant išvengti auklėjimo painiavos, užuot didinus piliečių galimybes rinktis ir judėti. Abipusis kvalifikacijos ir gebėjimų pripažinimas reikalauja minimalios organizacijos Europos lygiu bendrų nurodymų ir pagrindinių standartų forma.

Europos aukštojo mokslo kvalifikacijų sistemos kūrimas buvo pagrindinis Bolonės proceso tikslas¹⁵. Priėmus pasiūlymą, kurį numatoma pateikti kitame Bergene įvyksiančiame ministrų susitikime, bus pateikti ne tik bendri balakauro, magistro ir daktaro laipsnių standartai, bet ir bendri kvalifikacijų, įgytų baigus „trumpesnės trukmės“ studijas po vidurinės mokyklos pasiekus sąlyginį 120 EKPS balų lygį, standartai. Tokiu būdu ši sistema būtų integruota į visuotinę Europos kvalifikacijų sistemą (EKS), kurioje pagal Lisabonos strategiją siekiama numatyti visas kvalifikacijų rūšis ir lygius¹⁶.

¹³ Plg. Komisijos rekomendacija dėl Europos mokslininkų chartijos ir dėl Mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodekso, <http://europa.eu.int/eracareers/europeancharter>.

¹⁴ Plg. idem.

¹⁵ Plg. Ministrų pranešimas, Berlynas, 2003 m. rugsėjo 19 d., <http://www.bologna-bergen2005.no>

¹⁶ Bendroji tarpinė ataskaita, 2004 m. kovo 3 d. Tarybos dokumentas Nr. 6905/04, § 231.

Kokybė visų pirma priklauso nuo „kokybės kultūros“ ir nuo universitetų vidaus kokybės užtikrinimo (KU) – ypač kai universitetas yra pasiekęs aukščiausią žinių arba naujovių lygį. Tačiau dėl universitetų atskaitomybės visuomenei tai pat reikia turėti išorinę kokybės užtikrinimo (KU) sistemą. Europoje reikėtų sukurti KU agentūrų tinklą – kiekviena agentūra aptarnautų šalį/regioną arba būtų atsakinga už konkrečią discipliną/profesiją, ir susitarti dėl tam tikrų pagrindinių kriterijų, siekiant palengvinti abipusį kokybės antspaudų pripažinimą Sąjungos mastu¹⁷. Išskyrus keletą universitetų, kurie išpopuliarino pavadinimus, kaip savo prekę ženklus, Europos universitetams reikia tarptautinių mastu patikimų kokybės emblemų. Jei universitetams nepavyks susikurti tokių emblemų, ilgainiui konkurencinė aplinka taps jiems nepalanki.

3.2. Valdymas: geresnio sistemų ir institucijų valdymo poreikis

Universitetų noras būti savarankiškesniems nėra reikalavimas, kad valstybė nesikištų į jų veiklą: priešingai, Europoje beveik pasiektas bendras sutarimas, kad valstybė turėtų likti atsakinga už aukštąjį mokslą ir netgi stiprinti šią atsakomybę.

Universitetai siekia iš esmės naujos tvarkos (arba „sutarties“) su visuomene, pagal kurią jie būtų atsakingi ir atskaitingi už savo programas, darbuotjus ir išteklius, o valstybės institucijos užsiimtų strateginiu visos aukštojo mokslo sistemos orientavimu.

3.2.1. Visuomenės atsakomybės už aukštojo mokslo sistemą stiprinimas

Sutelkusi dėmesį į strateginį visos sistemos orientavimą, valstybė galėtų sustiprinti savo valstybinę atsakomybę už aukštąjį mokslą žinių epochoje – daugiausia apibrėžiant reguliavimo sistemą, kurioje strateginė orientacija, savarankiškumas ir įvairovė leidžia didesniai skaičiui gyventojų studijuoti aukštosiose mokyklose bei užtikrina aukštesnę mokslo kokybę.

Daugelyje šalių tai reikštų naują ministerijų požiūrį, kuris paremtas mažesne universitetų kokybės, veiksmingumo ir sutartų tisklų pasiekimo *ex ante* kontrole ir didesne *ex post* atskaitomybe. Nieko nepavyks pasiekti be išsamaus mokymo, tam kad universitetų vadovybė galėtų strategiškai planuoti ir valdyti pokyčius bet atsižvelgtų į Europos/tarptautinę perspektyvą.

3.2.2. Institucijų atnaujinimo strategijų įgyvendinimas

Daugelis universitetų jaučia, kad jų šalių reguliavimo sistemos neleidžia jiems imtis ateityje reikalingų permainų. Atviroje, konkurencinėje ir besikeičiančioje aplinkoje, savarankiškumas yra būtinas, kad universitetai galėtų reaguoti į iškylančius visuomenės poreikius ir vispusiškai į juos atsižvelgti.

Universitetai turėtų būti atsakingi už:

- konkrečių vidutinės trukmės prioritetų nustatymą (tarp jų, tyrimų, mokymo ir paslaugų rūšių/sričių, kuriose siekiama aukščiausios kokybės, apibrėžimą) bei savo darbuotojų kolektyvinių pastangų nukreipimą tam pasiekti;

¹⁷ Komisijos rekomendacijos dėl Aukštojo mokslo KU projektas, KOM (2004)642, 2004 m. spalio 12 d., remiasi būtent šiuo principu.

- savo žmogiškųjų išteklių valdymą ir ugdymą (plg. 3.1.3 skirsnis);
- savo mokymo programų apibrėžimą – atsižvelgiant į vidaus KU ir vadovaujantis bendraisiais Europos aukštojo mokslo erdvės principais.
- profesionaliai valdyti turimą įrangą (turėti nuosavybėje, eksploatuoti ir tobulinti), finansinius išteklius (tarp jų, biudžetą, investicijas ir paskolas) bei išorės ryšius (įvaizdžio kūrimas).

3.3. Finansavimas: didesnių ir veiksmingesnių investicijų poreikis

Atsižvelgiant į per ilgą studijų trukmę, didelį nebaigusiujų mokslo skaičių ir/arba aukštą nedarbo lygį tarp diplomuotų specialistų, galima manyti, kad didesnės investicijos į esamą sistemą galėtų būti suvokiamos, kaip neproduktyvios arba duodančios priešingą rezultatą. Kol kas kai kuriose šalyse yra per mažas finansavimas bei nelanksčios sistemos, ir tai stabdo universitetų reformų procesą ir universitetai pateko į užburtą ratą.

Kad pritrauktų daugiau lėšų, universitetams pirmiausia reikia itikinti suinteresuotas šalis – vyriausybes, bendroves, namų ūkius, kad jų turimi ištekliai yra naudojami veiksmingai ir kad naujos investicijos sukurs jiems pridėtinę vertę. Didesnis finansavimas negali būti pateisintas nevykdant esminių pokyčių: rengimasis pokyčiams yra svarbiausias argumentas siekiant naujų investicijų.

3.3.1. Investicijų į aukštojo mokslo atnaujinimą prioritetai

Svarbiausia, ką universitetai nori pasakyti – tokio masto reformos, kokių reikia Europai, negali būti pradėtos subalansuotai be (tikslinių) naujų išteklių¹⁸. Reformoms vykdyti reikia skirti konkrečių darbuotojų laiką, organizuoti mokymą, plėtoti IRT, ir t.t. ir skirti konkrečias lėšas, neskaitant lėšų vykdomai veiklai tęsti.

Papildomas finansavimas visų pirmą paskatintų tuos universitetus (jie yra kiekvienoje sistemoje) bei tas grupes/asmenis (jie yra kiekviename universitete), kurie nori ir gali diegti naujoves, vykdyti reformas bei užtikrinti aukštą mokymo, tyrimų ir paslaugų kokybę, bei suteiktų jiems tam reikalingų priemonių. Tam reikia didesnio konkurencija paremto tyrimų finansavimo ir didesnio švietimo finansavimo, paremto parengiamų specialistų skaičiumi.

3.3.2. Studentų ir pramonės įmonių indėlis

Debatai dėl aukštojo mokslo naudos socialinam ir privačiam sektoriams parodė, kad investicija į aukštąjį mokslą yra naudinga tiek privatiems asmenims (užtikrinanti jiems didesnes pajamas ir aukštesnį statusą), tiek visuomenei (užtikrinanti didesnę užimtumą, mažesnes socialines išlaidas bei vėlesnį išėjimą į pensiją¹⁹.) Taip pat parodė, kad nemokamas aukštasis mokslas pats savaime neužtikrina, kad aukštasis mokslas būtų visiems vienodai prieinamas ir kad studijuoti auktosiose mokyklose būtų primamas maksimalus studentų skaičius. Tai verčia naujai pažvelgti į mokesčio už mokslą klausimą. Konsultacijų metu, universitetai, kurie palaiko didesnio mokesčio už mokslą idėją, pareiškė, kad didžiausias mokamo mokslo privalumas bus aukštesnė jo kokybė. Kai kurie analitikai taip pat teigia, kad

¹⁸ Plg. Konsultacijos su suinteresuotomis šalimis ir Bolonės reformų „Trends IV“ tyrimas, EUA, 2005 m. kovas.

¹⁹ Komisijos tarnybų darbo dokumentas, II skirsnis.

jei papildomos lėšos bus veiksmingai naudojamos kuriant patikimą studentų paramos sistemą²⁰, didesnis mokestis už mokslą praktiškai galėtų atverti daugiau galimybių studentams, priklausantiems mažesnes pajamas gaunančiųjų kategorijai, įstoti į aukštąsias mokyklas. Atsižvelgiant į nacionalinių sistemų skirtumus, į šį klausimą negalima atsiliiepti vienareikšmiškai: kiekviena valstybė narė turi pasirinkti jai tinkamiausią metodą.

Europos universitetai taip pat turi tapti patrauklesniais partneriais pramonės įmonėms. Ilgalaikės partnerystės – tai struktūrizuoto keitimosi darbuotojais ir mokymo programų, atsižvelgiančių į pramonės įmonių poreikį samdyti gerai parengtus specialistus ir mokslininkus poreikį, rengimo sąlyga. Tačiau norint plėtoti komerciškai orientuotą mokymą/perkvalifikavimą, mokslinius tyrimus ir konsultavimo paslaugas, reikia į tai investuoti, o investicijos pradės atsipirkti tik po kelerių metų – juolab, jei atitinkamai sumažės viešosios subsidijos. Tai reiškia, kad tvarių partnerysčių su pramonės įmonėmis plėtra gal būt priklausys (bent jau pradžioje) nuo mokesčių lengvatų, kuriomis bus galima pasinaudoti.

4. PRIORITETINIAI VEIKSMAI

Buvo nustatytos pagrindinės Europos universitetų atnaujinimo kryptys. Jos bus smulkiau išdėstytos po kito Berge vyksiančio ministrų susitikimo Bolonės proceso kontekste. Atsižvelgiant į Lisabonos strategiją, šie prioritetai turi būti nedelsiant įgyvendinami universitetų iniciatyva, imantis veiksmų nacionaliniu mastu ir turint Europos paramą.

4.1. Univesitetų potencialo naudojimas nacionaliniu lygiu

Keliose valstybėse narėse jau pradėtos vykdyti universitetų statuso, vidaus organizacijos ir finansavimo reformos. Tačiau Lisabonos strategija ragina vyriausybes žengti dar toliau ir sudaryti naują partnerystę su universitetais, atsisakant valstybės kontrolės ir pereinant prie atskaitomybės visuomenei, bei investuojant į žinių sektoriaus atnaujinimą.

4.1.1. Galimybių universitetams keistis sudarymas

Komisija ragina visas valstybes nares imtis veiksmų siekiant užtikrinti, kad jų reguliavimo sistemos leistų ir skatintų universitetus imtis esminių pokyčių ir siekti strateginių prioritetų.

Šios sistemos turėtų apimti mažiausiai tris svarbiausius aspektus:

- Sistemų atnaujinimo Europoje taisyklės ir lengvatos, pavyzdžiui, Bolonės reformų suvienijimas ir derinimas su ES lygiu apibrėžtomis nuorodomis, pvz., EKS, neformalaus mokymosi įteisinimas, Europos mokslininkų chartija ir jų priėmimo į darbą elgesio kodeksas arba Europoje pripažinto KU/akreditavimo kūrimas.
- Daugiametės sutartys tarp valstybės/regiono ir universiteto, nustatančios strateginius tikslus, universiteto vadovybės išipareigojimą juos pasiekti ir nustatyto ir galimo valstybės finansavimo dydį.
- Universitetams suteikta teisė veiksmingai priimti sprendimus ir juos įgyvendinti, įsteigiant vadovavimo grupę, kuri turėtų pakankamus įgaliojimus ir pajėgtų vadovauti, turėtų

²⁰ 2005 m. vasario 10 d. konferencija, sesijos apie finansavimą.

pakankamai laiko vykdyti pareigas bei turėtų didelę Europoje įgytą/tarptautinę patirtį. Tai yra labai svarbu atsižvelgiant į universitetų vadovavimo kokybę bei rezultatus²¹.

4.1.2. Pakankamo finansavimo užtikrinimas

Valstybės privalo užtikrinti, kad nei viena aukštojo mokslo sistema Europoje nebūtų atsilikusi dėl to, kad neturėjo visų išteklių. ES nereikia kopijuoti JAV sistemos, kur konkurencija dėl mokslo išgyvi atvedė prie atlyginimų infliacijos. Tačiau Komisija mano, kad net ir atnaujinus universitetų sistemą, žinių panaudojimą skatinančioje ekonomikoje minimaliai į aukštąjį mokslą reikia investuoti apie 2% BVP (plg. JAV: 2,7%).

Komisija ragina visų nacionalinių ministerijų sprendimus priimančius asmenis pripažinti, kad nedidelis aukštojo mokslo finansavimo deficito panaikinimas yra pagrindinė sąlyga Lisabonos strategijai įgyvendinti. Valstybės ir privataus finansavimo, bei bazinio, konkurencinio ir su rezultatais susijusio finansavimo proporcijos skirsis tarp šalių, atsižvelgiant į didelę kultūrų, ekonomikos ir universitetų tradicijų įvairovę.

Aišku, kad Europos universitetams reikia pritraukti didesnę pramonės įmonių finansavimą, bet jie privalo pripažinti, kad tai bus įmanoma tik sudarant abipusiškai naudingas partnerystės sutartis, ir turi pradėti tam ruoštis.

Komisija ragina valstybes nares užtikrinti, kad fiskalinės taisyklės leistų ir skatintų sudaryti partnerystes tarp įmonių ir universitetų, ir kad universitetai galėtų pasinaudoti tomis lėšomis tokiu būdu, kuris padėtų jiems stiprėti.

Tarp dviejų polių – stipendijomis remiamo nemokamo mokslo ir viso mokesčio už mokslą – egzistuoja įvairios galimybės. Bet kuriuo atveju, būtina užtikrinti lygių galimybių principą. Įvedus mokesį už mokslą, didelė dalis lėšų turėtų būti perskirstyta priklausančioms nuo pajamų dotacijoms/paskoloms, kuriomis siekiama užtikrinti, kad mokslas būtų visiems prieinamas, ir su mokymosi rezultatais susietoms stipendijoms, kuriomis skatinama siekti puikių mokymosi rezultatų. Gali būti naudojamos diferencijuotų mokesčių ir dotacijų sistemos, siekiant užtikrinti, kad kursų patrauklumas atitiktų aukščiausią socialinę vertę, pvz., kad vienoje srityse netrūktų darbo jėgos, o kitose srityse nebūtų bedarbių su aukštu išsilavinimu; taip galima būtų netgi atsilyginti tam tikroms kategorijoms, jas laikant besimokančiais profesionalais, pvz., doktorantūros studijas baigiantiems mokslo darbuotojams.

Komisija ragina valstybes nares svarstyti, ar esamas finansavimo modelis (nepriklausomai nuo to, ar jame yra numatyti dideli mokesčiai už mokslą, dotacijos ir/arba paskolos) garantuoja sąžiningą visų atitinkančių priėmimo kriterijus studentų priėmimą atsižvelgiant į jų gebėjimus.

4.2. Atsiliepiamas į universitetų prašymą dėl didesnės Europos pagalbos

Už reformas ir finansavimą nacionaliniu lygiu pirmiausia yra atsakinga valstybė, regionai ir universitetai. Tačiau Komisija ketina atsiliepti į universitetų prašymą didesnės pagalbos iš Europos trimis būdais.

²¹ 2005 m. vasario 10 d. konferencija, sesijos apie valdymą.

4.2.1. Visų ES finansavimo šaltinių sutelkimas universitetams atnaujinti

Aukštasis mokslas nėra vien tik švietimo, mokymo ir mokslinių tyrimų visuma. Aukštasis mokslas taip pat yra svarbiausias ekonomikos ir socialinis sektorius, kuriam reikia išteklių pokyčiams įgyvendinti. ES parėmė plieno pramonės ar žemės ūkio sektorių pertvarkymo procesą; dabar ES būtina atnaujinti „žinių pramonę“ ir ypač universitetus.

Tačiau šiuo metu aukštasis mokslas nėra vienas iš pagrindinių Europos struktūrinių fondų paramos ir Europos investicijų banko paskolų gavėjų. Bendras finansavimas ir ilgilaikės paskolos leistų sumažinti investicijų į aukštąjį mokslą sąnaudas arba pailginti jų laikotarpį, nepriklausomai nuo to, ar investicijos skirtos materialiai ar nematerialiai infrastruktūrai, mokymo programoms arba regioninėms mokslo grupėms.

Todėl Komisija kviečia valstybes nares visais įmanomais būdais pasinaudoti ES finansinėmis priemonėmis savo žinių sektoriams vystyti. Struktūriniai ir kaimo plėtros fondai atveria galimybes skatinti aukštojo mokslo atnaujinimą naudojant sektorines priemones. Aukštasis mokslas taip pat yra prioritetas EIB, ir pageidautina, kad ateityje EIB teiktų daugiau paskolų.

4.2.2. Bendradarbiavimo pagal „Švietimas ir mokymas 2010“ programą stiprinimas

Darbo programoje „Švietimas ir mokymas 2010“ pripažįstama ypatinga aukštojo mokslo atnaujinimo svarba²² – šiame komunikate išvardintos reformos, kurių imtis buvo paraginta Bolonės proceso metu, *a fortiori*, yra svarbios siekiant Lisabonos tikslų.

Komisija visapusiškai pasinaudos visomis darbo programoje numatytais priemonėmis, siekdama paremti valstybių narių pastangas atnaujinti savo universitetus, pvz., remdama keitimąsi gera praktika, apžvalgas ir tyrimus, apibūsinančius politikos formuotojų mokymąsi ir t.t. Rodiklių analizė taip pat gali padėti vertinti veiklą pagal finansavimą ir rezultatus²³, tačiau Komisija nesiūlo konkrečių Europos aukštojo mokslo siektinų standartų.

Siūloma Integruota mokymosi visą gyvenimą programa²⁴ 2007–2013 m. taip pat bus labiau susijusi su Sąjungos politiniais prioritetais, ypač skatindama mobilumą ir bendradarbiavimą tarp universitetų ir pramonės įmonių.

Du pagrindiniai tikslai 2006 m. – priimti planuojamą Europos kvalifikacijų sistemą (EKS) ir pradėti įgyvendinti Kokybės užtikrinimo rekomendaciją (kai ji bus priimta), kurioje numatytos svarbios naujos priemonės, pavyzdžiui, Europos agentūrų, atitinkančių Europos lygiu apibrėžtus standartus, registras²⁵. 2005 m. Komisija taip pat planuoja paremti keletą naujų ES akreditavimo iniciatyvų pagal konkrečias disciplinas.

4.2.3. Investicijos siekiant aukščiausios kokybės/komptencijos

Komisija siekia atsiliiepti į raginimą skirti daugiau pastangų ir lėšų aukščiausiai kokybei, ir tuo pačiu metu užtikrinti, kad visos Sąjungos mastu išliktų atvira ir derlinga dirva meistriškumui ugdyti. Sėkmingiems rezultatams pasiekti būtinos dvi sąlygos – įveikti izoliuotumą ir paremti

²² Bendroji tarpinė ataskaita, § 1.1.2.

²³ Komisijos tarnybų darbo dokumentas, IV skirsnis.

²⁴ Plg. KOM(2004) 474, 2004 m. liepos 14 d.

²⁵ Plg. KOM(2004) 642, 2004 m. spalio 12 d.

mažiau pažengusius regionus, kad pastarieji pasiektų aukštą kokybę konkrečiose veiklos srityse.

Svarbiausias prioritetas bus skiriamas antrosios pakopos/doktorantūros mokykloms ir Europos bei pasaulinės reikšmės tinklams, kurie turi dveją paskirtį – aukštojo mokslo įstaigos bei pirmoji mokslo darbuotojų karjeros pakopa. Komisija nagrinės galimybę, kaip suteikti didesnę paramą šioms mokykloms ir jų studentams/mokslo darbuotojams, jei pastarieji atitinks nustatytus kriterijus, pavyzdžiui, kritinės masės; tarpdiscipliniškumas; ryškus Europinis aspektas; regioninės/nacionalinės valdžios parama ir tiesioginis pramonės įmonių dalyvavimas; nustatytos ir pripažintos kompetencijos sritys. Konkreti parama gali būti numatyta bendriems arba „Europos“ doktorantams bei kokybės užtikrinimui ar akreditavimui doktorantūros lygmeniu.

Marie-Curie mokslininkų karjeros plėtros ir mobilumo programa²⁶ arba Europos universitetinis institutas Florencijoje (kur Komisija parems eksperimentinę studijų po doktorantūros programą) jau teikia nemažą paramą.

Komisija nagrinėje būdus, kaip paspartinti pasiūlymo dėl Europos technologijos instituto priėmimą. Reikia apjungti pasaulinės klasės reputaciją ir Europos tapatumą bei remti žinias, o tai užtikrins augimą ir darbo vietas. Tam reikalingas tinklas, jungiantis geriausius specialistus ir bendroves bei skleidžiantis naujoves Europoje.

4.3. Skubių veiksmų poreikio rėmimas

Komunikatą papildys būsimas Komisijos Universitetuose vykdomų mokslinių tyrimų veiksmų planas²⁷. Abu šie dokumentai leis laiku užtikrinti, kad ES finansinėse ir politikos priemonėse 2007-2013 m. universitetų atnaujinimui būtų skirtas reikiamas dėmesys.

Komisija kviečia Tarybą priimti Rezoliuciją, remiančią jos raginimą sudaryti naujas partnerystes tarp valstybės ir universitetų bei užtikrinti reikalingas investicijas, kurios leistų atnaujinti aukštąjį mokslą. Komisija taip pat tikisi, kad Europos Taryba ir Europos Parlamentas aiškiai parems Komunikate išdėstytą pokyčių darbotvarkę.

²⁶ http://europa.eu.int/comm/research/fp6/mariecurie-actions/action/fellow_en.html

²⁷ Universitetuose vykdomų mokslinių tyrimų veiksmų planas, daugiausia paremtas Universitetuose vykdomų mokslinių tyrimų forumo ataskaita.